

Kimmo Tammi

12.10.2022

kirjaamo.mmm@gov.fi

Asia: Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi elintarvikemarkkinalain muuttamisesta
(VN/22840/2022)

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto hallituksen esityksestä elintarvikemarkkinalain muuttamiseksi.

Lakiehdotukseen liittyen MTK ry haluaa tuoda esiin seuraavaa:

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi elintarvikemarkkinalakia. Esityksen tavoitteena on edelleen parantaa elintarvikemarkkinoiden toimivuutta ja turvata elintarvikeketjussa heikoimmassa asemassa olevien toimijoiden asemaa. Esityksen tavoitteena on selkeyttää elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtäviä ja toimia sekä edesauttaa lain tulkintaa poistamalla esille tulleita epäselvyyksiä.

Alkuperäinen elintarvikemarkkinalaki tuli voimaan 2019. Kauppatapadirektiivin (EU) 633/2019 säännökset toimeenpantiin muuttamalla elintarvikemarkkinalakia 2021. Elintarvikeketjun voimasuhteet eivät kuitenkaan ole tuon jälkeen merkittävästi muuttuneet, mutta markkinatilanne on tuottajien kannalta edelleen heikentynyt.

1. Maksuajat

Maksuaikojen muuttaminen on kauppatapadirektiivin sallima kansallinen tiukennus. Vastaavasti direktiiviä tiukemmista maksuajoista on säädetty muun muassa Ruotsissa, jossa kaikkien tuotteiden maksut on suoritettava 30 päivän kuluttua toimituksesta. Myös Slovakiassa, Unkarissa ja Bulgariassa on säädetty direktiiviä tiukemmista maksuajoista. Unkarissa ja Slovakiassa asianmukaisesti laaditun laskun päivämäärästä lukien sovelletaan 15 päivän maksuaikaa lain soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden kaupassa.

Ehdotetut muutosehdotukset turvaavat elintarvikeketjussa heikoimmassa asemassa olevien toimijoiden asemaa ja lisäävät heikommissa asemassa olevien alkutuottajien neuvotteluvoimaa. Maksuaikojen tiukentamisella on välittömiä vaikutuksia tuottajien maksuvalmiuden parantumiseen, sillä ehdotetun uuden pääsäännön mukaan tuotteet on maksettava 14 päivän kuluttua. Osapuolet voisivat kuitenkin edelleen sopia enintään 30 päivän maksuajoista, kun tuote ei ole lain tarkoittama pilaantuva tuote.

Laissa säilyisi edelleen muut tuotteiden maksuaikoihin liittyvät poikkeussäännöt. Maksuaikasäännöstä tulisi kuitenkin tarkentaa markkinajärjestelyasetuksen 172 a artiklassa tarkoitettujen arvonjakamislausekkeiden soveltamisen osalta. Tiettyjen maataloustuotteiden kaupassa voi olla hyödyllistä pystyä sopimaan joustavista maksuajoista, erityisesti silloin, kun kyse on tuottajan aloitteesta tapahtuvasta ehdotuksesta.

Kimmo Tammi

12.10.2022

Maksuaikojen tiukentaminen parantaisi siis kustannuskriisistä kärsivien tuottajien maksuvalmiutta. Maatalouden tuotantopanoskaupassa yleinen maksuehto on 14 päivää toimituksesta, joten muutos olisi linjassa alan maksuaikakäytäntöjen kanssa.

Tulevan maatalouspolitiikkakauden julkaistu maataloustukien alustava maksuaikataulu tulee todennäköisesti heikentämään maatilojen maksuvalmiutta edelleen myöhäisemmäksi siirtyvien tukimaksatusten myötä. Elintarvikemarkkinalakiin ehdotetulla maksuaikojen lyhentämistä koskevalla muutoksella voidaan pehmentää tukien maksatuksen myöhästymisestä aiheutuvaa iskua tuottajien maksuvalmiuteen, mutta muitakin toimia tarvitaan iskun pehmentämiseen.

2. Palautukset

Lain 2 f pykälä koskee myymättä jääneiden maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden palauttamista. Nykyisin osapuolet ovat voineet sopia tuotteiden palautuksesta, mutta muutosehdotuksen myötä osapuolet eivät voisi enää sopia palautuksista. Kielto muuttuisi siis ehdottomaksi. Muutos on kauppatapadirektiivin sallima kansallinen tiukennus.

Ehdotetulla muutoksella vahvistettaisiin niin ikään tuottajien neuvotteluvoimaa, sillä myymättä jääneitä tuotteita ei voisi enää palauttaa tavarantoimittajille. Muutoksella tukittaisiin myös laissa oleva porsaanreikä, joka on voinut johtaa tehottomiin käytäntöihin sekä tehdä tyhjäksi tilausten viime hetken peruutuksia koskevan lain 2 b pykälän, jonka noudattamisesta osapuolet eivät voi sopia toisin.

Lain 2 f pykälä on siis mahdollistanut myymättä jääneiden tuotteiden palautukset maksamatta niistä tai niiden hävittämisestä, kun tästä on sovittu ennalta selkeästi ja yksiselitteisesti tavarantoimittajan ja ostajan välillä. Myymättä jääneiden tuotteiden palautuksia kohdellaan siis kevyemmin kuin tilausten viimehetken peruutuksia (lain 2 b pykälä). Tämä on voinut johtaa tilanteisiin, joissa ostajan ei ole kannattanut perua esimerkiksi ennakoituun menekkiin nähden liian suurta tilausta alle 30 päivää sovitusta toimituksesta vaan palauttaa myymättä jääneet tuotteet, jos osapuolten välillä on sovittu tuotteiden palautuskäytännöistä. Tällainen mahdollisuus ei luo tehokkuutta eikä kannusteita esimerkiksi tuotteiden markkinointiin. Muutoksella voidaan olettaa olevan positiivisia vaikutuksia hävikin vähenemiseen kysyntäennusteiden tarkentumisen ja tehostuvien markkinointikäytäntöjen myötä.

3. Määritelmät

MTK kannattaa lakiin ehdotettua viranomaisen määritelmän muuttamista. Ehdotettu muutos selkeyttää lain soveltamista ja oletettavasti helpottaa myös lain valvontaa.

4. Elintarvikemarkkinavaltuutettu ja asian saattaminen elintarvikemarkkinavaltuutetun käsiteltäväksi

MTK kannattaa lakiin ehdotettua elintarvikemarkkinavaltuutetun toimintaa selkeyttävää sääntelyä. Valtuutetulla on oltava mahdollisuus pysyä ajan tasalla elintarvikeketjun muutoksista, jotta valtuutettu pystyy edistämään tehokkaasti elintarvikeketjun toimintaa. Ehdotettu muutos, jonka mukaan valtuutettu voi selvittää esimerkiksi vallitsevia markkinaolosuhteita ilman, että selvittämiseen liittyy varsinaista epäilystä elintarvikemarkkinalain säännösten rikkomisesta, on kannatettava.

Kimmo Tammi

12.10.2022

5. Neuvottelu ja sovinnon edistäminen

Liiketoimintaympäristön muuttuessa ennalta-arvaamattomasti sopimuksen tekohetken olosuhteisiin nähden on alkutuottajan mahdollisuutta aitoihin neuvotteluihin tuettava. Elintarvikeketjun kustannuskriisi on osoittanut, että erittäin poikkeuksellistenkin olosuhdemuutosten osuessa kohdalle aitojen neuvotteluiden liikkeelle saaminen elintarvikeketjussa on ollut haasteellista.

Elintarvikeketjun toimijoille tyyppillistä on osapuolten välisen neuvotteluvoiman suuri epätasapaino sekä suuret erot sopimusoikeudellisessa erityisasiantuntemuksessa. Tämä on tunnistettu myös elintarvikemarkkinalain 4 pykälään kiinteästi kuuluvan yrittäjäsuojalain (laki elinkeinonharjoittajien välisten sopimusehtojen sääntelystä 1062/1993) 1 pykälän perusteluissa (HE 39/1993 vp, s. 8), joissa todetaan, ettei viljelijältä kohtuudella voida edellyttää esimerkiksi samantasoista sopimusoikeuden erityisasiantuntemusta kuin valtakunnalliselta keskusliikkeeltä, jolla on palveluksessaan siihen erikoistuneet asiantuntijat. Neuvotteluvollisuutta on edellä mainituista syistä edistettävä elintarvikemarkkinalain tasolla.

MTK pitää lain 9 pykälään ehdotettua lisäystä tervetulleena, mutta pitää tärkeänä, että lakiin liittyvien lisäselvitysten ja vaikutusten seurannan yhteydessä myös neuvotteluvollisuuteen liittyvää säännöstä voitaisiin kehittää velvoittavampaan suuntaan. Lain jatkokehittämisessä tulisikin harkita erilaisia vaihtoehtoja neuvotteluvollisuuden tiukentamisesta esimerkiksi siten, että valtuutettu voisi määrätä laissa tarkoitetun seuraamuksen neuvotteluvollisuuden rikkomisesta.

6. Muut ehdotukset

MTK pitää tärkeänä, että elintarvikemarkkinalain kehittämistä jatketaan edelleen ja että lain vaikutuksia seurataan heikommassa asemassa olevien toimijoiden aseman kehittymiseen. Muutettavien säännösten on ehdotettu tulevan voimaan keväällä 2023. Elintarvikeketjun kustannuskriisiin liittyvien toimien on oltava nopeita. MTK pitää ehdotettua aikataulua hyvänä.

Elintarvikeketjun kustannusindeksiehdon kehittämisen osalta MTK toteaa, että indeksiehdon toteuttaminen edellyttää tilastojen ja tilastointikäytäntöjen kehittämistä sekä laajempia selvityksiä, joissa arvioidaan kustannusindeksien vaikutuksia eri tuotannonaloille.

MTK pitää hyvänä myös valtuutetun toimivallan laajentamiseen liittyviä selvityksiä. Elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston lisääntyvien tehtävien myötä on huolehdittava myös elintarvikemarkkinavaltuutetun toimiston lisääntyvien tehtävien mukaisesta lisäresurssoinnista.

Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry

Kimmo Tammi
Juristi